

Wojciech Góralski

"Sussidi per il corso di diritto canonico", Eugenio Corecco, Milano 1984 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 32/3-4, 299-303

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

czyźnie krajowej. Oczywiście nie można przenosić rzeczywistości włoskiej do Polski, ale przypatrzeć się tamtejszym procesom warto. A temu pomaga w znacznym stopniu prezentowana praca.

Ks. A. F. Dziuba

**Eugenio Corecco, Sussidi per il corso di diritto canonico,
Milano 1984, s. 402.**

Znany kanonista szwajcarski Eugenio Corecco, profesor prawa kanonicznego w Uniwersytecie we Fryburgu Szwajc., a ostatnio biskup diecezji Lugano, wydał obszerny tom zatytułowany *Pomoce do wykładów prawa kanonicznego*. Jest to zbiór wybranych prac autora, opublikowanych już wcześniej na łamach różnych periodyków, słowników, encyklopedii i prac zbiorowych. W ten sposób czytelnik dysponuje 14 publikacjami uszeregowanymi w czterech częściach tomu: 1) *Wprowadzenie do prawa kanonicznego* (s. 5—124); 2) *Prawo konstytucyjne* (s. 125—304); 3) *Matżeństwo* (s. 303—370); 4) *Dodatek* (s. 371—401), zawierający pracę na temat ruchów i stowarzyszeń w Kościele. Są to więc cztery różne obszary tematyczne, po których E. Corecco porusza się od lat z dużą swobodą.

Część I — *Wprowadzenie do praw kanonicznego* obejmuje 4 prace. Wszystkie można zaliczyć do dziedziny teorii prawa kościelnego.

Praca pierwsza nosi tytuł *Prawo* i składa się z trzech punktów: doświadczenie fenomenologiczne (prawo jest poznawane przez doświadczenie ludzkie jako rzeczywistość zewnętrzna, która ogranicza wolność i autonomię osoby. Doświadczenie wskazuje, że prawo jest także koniecznym narzędziem dla zachowania porządku i pokoju), jedność prawa w myśli filozoficzno-teologicznej chrześcijaństwa (prawo w filozofii grecko-rzymskiej, przyjęcie eklektyczne filozofii grecko-rzymskiej w patrystyce, uprzywilejowane stanowisko prawa Bożego pozytywnego i naturalnego aż do scholastyki, jedność prawa w rozróżnieniu natury i nadnatury u św. Tomasza z Akwinu, wola Boża — jedyne źródło jedności prawa w filozofii Ockhama, racjonalizm — ostatecznym źródłem jedności prawa w intelektualizmie, synteza myśli chrześcijańskiej odnośnie do formuły Suareza: *ius divinum, sive naturale sive positivum*), jedność prawa świeckiego i prawa kanonicznego w doktrynie protestanckiej.

Kolejny artykuł — to *Teologia prawa kanonicznego* ujęty w następujących punktach. horyzonty kulturalne, teologia prawosławna, instytucje *ekonomii* — Bóg chce udoskonalić człowieka, teologia protestancka (prawo i Ewangelia, doktryna, Kościół niewidzialny i widzialny, Ewangelia i prawo, uwagi krytyczne), teologia katolicka (prawo i łaska, droga metodologiczna).

Trzecią pozycję stanowi praca zatytułowana «*Ordinatio rationis*» czy «*ordinatio fidei*,» omawiająca zagadnienia według tytułów: definicja prawa u św. Tomasza (autor przeprowadza jej analizę), aplikacja analogiczna definicji formalnej prawa u św. Tomasza, prawo kanoniczne jako *ordinatio fidei* (prawo kanoniczne powinno być zdefiniowane jako *ordinatio fidei*, ponieważ nie pochodzi od jakiegokolwiek prawodawcy, lecz od Kościoła, dla którego decydującym kryterium epistemologicznym jest nie *ratio*, lecz *fides*).

Ostatni artykuł referowanej części, opublikowany po raz pierwszy w 1983 r. — to *Założenia kulturowe i eklezjalne nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*. W punkcie pierwszym Corecco omawia znaczenie nowej kodyfikacji prawa kanonicznego oraz motywy tego przedsięwzięcia. Punkt drugi zawiera wykład na temat założeń kulturowych KPK/1983 (w księdze I aspekt prawny przeważał nad teologicznym, w księdze V Kościół jawi się jako społeczność doskonała. w księdze VII kan. 1400 i 1401 świadczą, że przesłanki kulturowe wzięto z dawnego KPK, bez zwrócenia uwagi na nowy kontekst kulturowy i eklezjalny). W punkcie trzecim autor omawia założenia eklezjalne nowego kodeksu, zaznaczając, że dotyczy tylko niektórych problemów (wspólnota, Kościół powszechny — Kościoły partykularne, brak pełnego wyjaśnienia kapłaństwa powszechnego, brak systematyki w odniesieniu do *tria munera*, brak wzmianki na temat charyzmatów, brak pneumatologii, właściwa recepcja Soboru Watykańskiego II w KPK, gdy chodzi o kolegialność i Kościół partykularny).

Część II tomu — *Prawo konstytucyjne* zawiera aż 7 prac autora.

W artykule *Synodalność* czytelnik znajduje rozważania na temat struktur synodalnych w Kościele. Zostały one zamknięte w następujących podtytułach: geneza historyczna soborów, normy prawne dotyczące odbywania synodów prowincjonalnych, praktyka synodalna Kościoła łacińskiego (analiza norm, przyczyny niezgodności ustawodawstwa i praktyki), praktyka synodalna w Kościele prawosławnym, znaczenie teologiczne struktur synodalnych, „synodalność” biskupów, „synodalność” kapłanów i świeckich (tylko sensu lato).

Parlament kościelny czy diakonia synodalna — to druga rozprawa omawianej części tomu, ujęta w punktach: podstawowe aspekty kryzysu (nowe rady po Soborze Watykańskim II, ustrój hierarchiczny a nie demokratyczny Kościoła), przezwyciężenie kryzysu (odkrycie Kościoła jako wspólnoty), struktura synodalna Kościoła nie jest przejawem aktywizmu, rady diecezjalne nie mogą być uważane jako organy reprezentacyjne (tylko papież i kolegium biskupów — mogą reprezentować Kościół. Kościół partykularny może reprezentować tylko jego biskup).

Kolejny artykuł nosi tytuł *Prawa fundamentalne chrześcijanina w Kościele i społeczności* i pochodzi z 1980 r. Wykład został zaprezentowany w kolejności zagadnień: etapy rozwoju teologii dogmatycznej,

etapy rozwoju kanonistyki, wiedza teologiczna i wiedza prawnicza, zastosowanie analogii, pojęcie „fundamentalności” w porządku kanonicznym, pojęcie wspólnoty, pojęcie prawa jako obowiązku, klauzule gwarancyjne, konsekwencje „nie — fundamentalności”, korelacja wartości fundamentalnych i praw chrześcijanina, aplikacje praw naturalnych? Trzeba nadmienić, iż lektura tej pracy nie jest łatwa.

Czwartą pracą jest artykuł na temat: *Katalog obowiązków — praw wiernego w Kodeksie Prawa Kanonicznego*, opublikowany w 1984 r. Autor nawiązuje tu do prac nad redakcją *Lex Ecclesiae fundamentalis*, który to dokument miał zawierać ów katalog. Ostatecznie jednak z wypracowania prawa fundamentalnego zrezygnowano, a tematykę obowiązków i praw wiernych zamieszczono w nowym KPK. A oto tytuły rozdziałów publikacji: problem obowiązków i praw wiernych w KPK/1917, elementy katalogu obowiązków — praw wiernych podczas Soboru Watykańskiego II, katalog obowiązków — praw wiernych w schemacie *De Populo Dei* z 1977 r. i projekcie *Lex Ecclesiae fundamentalis* z 1979 r., kryteria włączenia katalogów ze schematów z 1977 i 1979 r. do nowego KPK, podstawy ontologiczne obowiązków — praw wiernych w KPK, struktura wzajemności obowiązków — praw w całej społeczności kościelnej, „nie — fundamentalność” obowiązków — praw wiernych (KPK — odmiennie od projektu *Lex Ecclesiae fundamentalis* — nie kwalifikuje jako fundamentalne obowiązki — prawa wiernych: świeckich, duchownych, osób zakonnych), ochrona prawna uprawnień.

W dalszym ciągu edycji czytelnik zapoznaje się z pracą pt. *Świeccy w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, ujętą w punkty: wierny jako podmiot czynny porządku prawnego, stan świecki w stosunku do stanu duchownego i stanu rad ewangelicznych, określenie świeckich na Soborze Watykańskim II, świeccy w nowym KPK. Autor podkreśla wpływ doktryny Vaticanum II na sformułowanie kodeksowe w omawianej dziedzinie.

Jako szósta figuruje praca *Święta władza i świeccy*, opublikowana w 1980 r. Po krótkim wprowadzeniu autor szeroko wypowiada się na temat jedności i jedyności władzy w Kościele, następnie ukazuje jedynność kapłaństwa Chrystusowego jako podstawę jedyności i różności kapłaństwa wspólnego i sakramentalnego, wreszcie przedstawia status kościelny osób świeckich.

W artykule *Kapłaństwo i prezbiterium w Kodeksie Prawa Kanonicznego* (1983 r.) autor zajmuje się zagadnieniem roli prezbiterium jako — instytucji, na którą zwrócił uwagę Sobór Watykański II. Całość została ujęta w punktach: wychowanie duchowieństwa, instytucja prezbiterium, instytucje zmierzające do wzmocnienia prezbiterium.

Część III — *Małżeństwo* obejmuje dwie prace. Obydwie są obszerne i dotyczą zagadnień bardzo istotnych w prawie małżeńskim.

W rozprawie *Sakrament małżeństwa: podstawa konstytucji Kościo-*

ła Corecco porusza doniosłe zagadnienie roli wymienionego w tytule sakramentu w życiu Kościoła. Rozpoczyna od zwięzłego omówienia relacji kontrakt — sakrament, po czym ukazuje małżeństwo jako instytucję prawa Bożego: tak naturalnego, jak i pozytywnego, wreszcie przedstawia sakrament małżeństwa jako moment konstytuujący „Kościół domowy”. W zakończeniu czytelnik spotyka się z interesującymi wnioskami autora. Dotyczą one wskazania zadań dla homiletyki. W przepowiadaniu należy zwracać uwagę, zaznacza Corecco, na małżeństwo w aspektach *in fieri* oraz *in facto esse*. Ten drugi moment wiąże się z pojęciem rodziny jako małżeństwa już zaistniałego. Małżeństwo, podobnie jak inne sakramenty św., jest istotnym elementem konstytucji Kościoła. Jest tym elementem konstytutywnym, który pozwala Kościołowi nawiązać kontakt strukturalny z rzeczywistością naturalną ekonomii stworzenia; jest miejscem, w którym trwa historia oraz wzajemne przenikanie natury i nadnatury. Małżeństwo, kończy autor, jest także niezbędnym warunkiem samego istnienia Kościoła.

Druga praca nosi tytuł: *Nierozłączność kontraktu małżeńskiego i sakramentu* (1974 r.), dotyczy więc również bardzo istotnego w teologii małżeństwa i w prawie małżeńskim problemu. Punktem wyjścia dla Corecco jest trwająca od dawna dyskusja teologów nad jednością kontraktu i sakramentu małżeństwa. Omawia więc rozwój nauki na ten temat w historii tzw. pierwszej i drugiej scholastyki (Duns Szkot † 1308, Kajetan do Vio † 1534, Melchior Cano † 1560, Robert Mellarmin † 1621, Gabriel Vasquez † 1604, Ferdynand Rebello † 1608, Franciszek Suarez † 1619) oraz rozwój teologii od XVII do XVIII w. (szkoły teologiczne od XVII do XVIII w., doktryna gallikańsko-józefińska absolutnej separacji kontraktu i sakramentu), a także interwencje Urzędu Nauczycielskiego Kościoła w XIX w. (dokumenty od Piusa VI do Piusa IX, nauka wypracowana przez Komisję Teologiczno-Dogmatyczną Soboru Watykańskiego II). W dalszym ciągu czytelnik spotyka podtytuł *oceny i perspektywy*, gdzie autor zwraca najpierw uwagę na przypadki specjalne nastrożające trudności w ocenie, czy kontrakt jest sakramentem (np. małżeństwo strony ochrzczonej z nieochrzczonej, większość utrzymuje że taki kontrakt nie jest sakramentem, małżeństwo zawierane przez pełnomocnika: według nowszej doktryny może być sakramentem), następnie podkreśla rolę intencji przyjęcia sakramentu przez kontrahenta, wreszcie sygnalizuje potrzebę różniczenia ważności teologicznej i ważności kanonicznej małżeństwa chrześcijańskiego. Ważność prawna małżeństwa chrześcijańskiego — konkluduje kanonista szwajcarski — zależy od jego ważności teologicznej. W kolejnym podtytule rozprawy rozpatruje się problem dostępu do sakramentu Eucharystii osób związanych wyłącznie cywilnym związkiem małżeńskim. Autor stwierdza, że jest to problem duszpasterski. Wyjaśnia, iż odmowę należy uzasadniać nie tylko motywami natury moralnej, ale także, i przede wszystkim, argumentami

natury „konstytucyjnej”: kto bowiem nie chce uznać charakteru sakramentalnego małżeństwa i odrzuca przyjęcie go jako sakramentu, wyłącza się z pełnej jedności z Kościołem. Jest to więc problem nie tyle moralny, co strukturalny. Odmowa Eucharystii wyżej wspomnianej kategorii osób wykazuje analogię, podkreśla Corecco, w stosunku do akatolików, wobec których obowiązuje zasada takiej odmowy. W ostatnim fragmencie omawia się zagadnienie konieczności zespolenia formy prawnej i formy liturgicznej zawarcia małżeństwa, które to zespolenie ma miejsce w praktyce Kościoła Wschodniego. Autor sugeruje, że błogosławieństwo kapłana mogłoby stanowić zarazem formę prawną umowy małżeńskiej. W zakończeniu podkreśla się, iż problem relacji kontrakt-sakrament, podjęty w późnym średniowieczu, nadal nurtuje teologię.

W IV części książki — *Dodatek* mieści się artykuł autora wybiegający poza sferę tematyczną poprzednich części. Praca nosi tytuł: *Profilę instytucjonalne ruchów w Kościele* i ujęta jest w trzy punkty: jedność kapłaństwa Chrystusowego podstawą jedności i różnorodności (kapłaństwo wspólne, kapłaństwo sakramentalne), charyzmaty i ruchy w Kościele (posiadają one funkcję analogiczną w stosunku do *status perfectionis*), uwagi duszpasterskie (komentarz do noty Konferencji Episkopatu Italii z 1981 w sprawie kryteriów uznania za kościelne grup, ruchów i stowarzyszeń, zwłaszcza związanych z Akcją Katolicką).

Inicjatywę autora trzeba uznać za wysoce pożyteczną. W ten sposób opublikowane w różnych czasopismach oraz innych drukach i pochodzące z wielu lat rozprawy zawarł w jednym, obszernym tomie, ułatwiając w ten sposób czytelnikowi łatwy do nich dostęp. Spośród bardzo obfitej bibliografii własnych prac, E. Corecco wybrał zaledwie czternaście tytułów. Z pewnością selekcja została podyktowana kryteriami doniosłości problemów i zagadnień oraz pewną spójnością tematyczną. Całość została uszeregowana w trzy podstawowe bloki tematów, ostatnia praca stanowi, jak to określili sam autor, pewnego rodzaju dodatek. Owe zespoły tematyczne nadające zawartości tomu przejrzystości stanowią główne nurty zainteresowań badawczych znającego kanonisty.

Wypada życzyć autorowi *Pomocy do wykładów prawa kanonicznego*, by w jego niedawno podjętej działalności jako pasterza Kościoła w Lugano starczyło możliwości na ubogacanie literatury kanonistycznej kolejnymi pracami.

Ks. Wojciech Góralski